

MELİH CEVDET ANDAY

ölümsüzlük ardında
gilgamiş

ADAM

MELİH CEVDET
ANDAY

ölümsüzlük ardında
gilgamiş

ADAM

Melih Cevdet Anday

Ölümsüzlük Ardında Gılgamış

Birinci Basım: 1981

A d a m Yayıncılık'ta Birinci Basım: Haziran 1982

Kapak Düzeni: S u n g u Çapan

182.03.008.195.51

Melih Cevdet Anday

Ölümsüzlük Ardında Gılgamış

Şiir

YAZ SONU ŞİİRLERİ

YAZ SONU ŞİİRLERİ

1

Dün gece yağmur yağdı kente,
Sonra sabah, güneşte ayıklanmış,
Bir kahvede düşünüyorum,
Sen geleceksin ya, dalgınlık
Kopuverdi bir daldan, sallanarak
Geçen bayrak açmış bir bulut,
Sonra ikindi ve akşam, bakarsın,
Uyurken bir daha o yağmur.

9

2

Fal çıktı. Köpükler içinde kaldı deniz, Tepeleme çiçek dolu bir sandal.
Eylülün eskil çadırına giriyoruz,
İşte, büyücü martının bozgun çağrısı, Uyurgezer yosunlan delirten poyraz,
Odalara sığınan ürkü yaprakları,
İşte, çırpınan bir kavağın
Yalnızlık sanrısı dolaşıyor bahçede.

10

Melez yapraklar, sararması yasaklanmış, Bitimsiz bir zamanın cansıkıntısında, Hatmi alı
ışıklarla karıştırılan

Huysuz kuşların dağıttığı rüzgâr.
Başka bir yüzyılın rengi bu,
tikel bir oymağın kurban sunağı,
Bunamış bir papağan gibi dilsiz,
Eski günler düşünde bir gökyüzü.

11

2

Karanlığın kuştüyleri doluştu
Eşzaman balkona. Hüzün çekilmez.
Tanıdığım bütün mumlan yakın,
Ölülerin bilinciyle arınmış.

Ve geleceği onaramıyorum,
O bizim sayvan çocukluğumuzdu,
Yaşanır yalnız bu aylak güzlerde
Gelecekte geçmişe doğru.

12

2

Yaz sonu durdurur sokakta,

Tenha bir duvardan sarkıp, nereye böyle, Düşünsene, orda kimse yok, yalnız akşam, Telâşla

düşer öne, hadi gitme,

Bak işte boşalmış perde, yağmur bu,

Rüzgâr çıktı, düşünsene, fırtına, dolu, Lâmbalar yanacak nerdeyse, saat

O saat değil, düşünsene.

13

2

Önce küçük rüzgârlar uyanırdı

Dört perili kestanelikte,

Güneşin ipeğini çözerdi bir tavus,

Ama gerçekdışıydı sabah,

Doğallığını yitirmiş bir ölüm gibi,

Umarsız karşıla ikisini de.

Ey perdenin önünde oynanan Dörtleme,

Sen zaman değilsin, döne dur!

14

2

Küçük bir inanç yeter bana,

Ve güze inanabilirdim,

Ama biter mevsim, öteki başlar,

Saf değil doğa, oyalandım

Ama kanmadım, bana ne isli yağmurdan, Çinko sesinden, hem güvenemem ağaca,

Düşünemem oluklardan akıp gideni,

De ki, benim zamanım başka.

15

2

Günler kısaldı, mevsimler de,

Ve yıl, bir öğrencinin okul defterinde, Dört sayfa resim, öyle yarım yamalak ki, Doğa gibi, bir

bakıyorsun kar yağıyor, Elimle bir anda dönüyorum ilkyaza,

Bahçe yinelesin dursun kendini,

Telepinu değilim, ölüp dirilemem,

Okul defterinde bırakın beni.

16

YAŞLI ADAM VE KÖPEK

Elini köpeğin başına koydu,

Odasında, koltukta, zahmetsizce,

Duydu kemiği, tüyü ve kendi elini,

Sonra nabzını duydu, atardamar,

Ciğerine girip çıkan soluğu,
Bir hafiflik ruhunda, uçacakmış gibi, Unuttu odayı, koltuğu ve köpeği,
Köpek öyle yanında duruyordu.

17

RÜZGÂR DA VARDI

İpin bir ucunu dala bağladı,
Kadın, taze, düşleri ve çamaşır,
Öteki ucu bıraktı boşluğa,
Rüzgâr vardı hafiften, sallanır
Durur çarşaf, umut, emek, bezginlik,
Nice yoksunluk, nice oynaş dilek
Kadın astı ipe bunları bir bir,
Kayıp gitti öteki uçtan bulutlara.

18

SABAHA KARŞI

Yorgun argın çıktık gemiden,
Bütün gece deniz korkuttu bizi,
Demir tarar, fener sönmüş, mendirek, kaya, Bereket şarabımız vardı iki testi,
Çiy balık yemiştik, zeytin, bazlama,
Pompa çalışmaz, maşrapalarla boşalttık Dipteki suyu, karanlığı ve uykuyu,
Sabaha karşı çıktı kırmızı ay.

19

BİR KAÇ KUŞ

Pencerenin önünde dopdolu bir arsa,
Gizlenmiş gibi ortasında kentin,
Tamirhaneler vardı sağlı sollu,
Geçen ay doğmuş kediler, çaycı, akasya, Bir yerleri bozulmuş arabalar gelir,
Elleri belinde kadınlar ve ustalar,
Sonra bir mescit, bir kilise ve gökyüzü, Ötede bulutlar, bir kaç kuş, tasa.

20

GÖRÜNÜ

Şaşırdım, dümdüzdü görünü,
Cansız bir kâğıdın üstünde gibi,
Ardı yok, ne pürtük, ne oylum,
Ağaç değil mi bu, duvar, yağmur değil mi?
Ters yüz ettim, başaşağı getirdim,
Elimle dokundum sonra, bilmiyorum ki, Hem yaşıyordum, hem yaşamıyordum,
Yeşil gibi, dikey gibi, ses gibi.

21

OT

Git, kırdı bir ot bul kendince,
Başka bir dünyada kökleri,
Çiçek verince bakakalmış,
Hani dingin vapur dumanını bilirsin,
Köşe bucak duran rüzgârı sabahleyin,

Gökten inen sessizlik gibi,
Kutsa onu, hiç bir şey deme,
İnsan öğrenmek için yaşar.

22

SALYANGOZ

İşçi geliyor ağaç budamaya,
O ne tafra, o ne kırallık,
Bir omuzunda balta, ötekinde ıslık,
Yer değiştiriyor kuşlar dallarda.
Kente dönen çılgın mızıkacılar,
Çiçek tozu içinde tunç bir davul,
Borular arı gibi parlıyor güneşte.
At da sallanıyor, sevinç de,
Sokağa dökülen sesin demeti.
Kadın çıkmış salyangoz toplamaya,
Etekliğinde yılın beşinci mevsimi,
Bakıyor gürültüsüyle memelerinin.
Ve ağzında nar çiçeğiyle
Çocuk gider tayı sevmeye.
Yüreği tedirgin eden bilgelik.

23

SES

Günlerin tümünü gördük, başka bir günü.
Denizi, denizi bekleyeceğiz,
Yengi oylumunda ağaç olan o sesi,
Doğum mu öncedir ölüm mü,
Bunun tarihi olamaz, başka bir günü,
Tutukluyor düşüncemi sabah ve akşam,
Başka bir günü, ben bendim, onlar onlardı, Sonra akşam oldu uyudum dalgın,
Bu sabah uyandım başka bir günü.

24

DAVUL

Ay batıyor duman içinde
Boyalı yumurta gibi bir yıldız
Yüreğimi düşsel bir sokak gibi
Titreten kokulu gökyüzü
Duyuyor musun uğuldadığım
Mevsimlerin tarih boyunca
Narın rengine karışmış bir gece
Yüzü ateş böceği gibi aydınlatan
Ruhumuz iğreti bir yaprağın ışığı
Yalnızlığı bir kuyudaki gürültünün
Duyuyor musun bağışlanmış töreleri
Kocaman kalkanını öngörünün
Mührünü gizlemedik ölümün

Susar göğün üstündeki davullar

25

YEĞNİ KUŞ

Bahçem olsa da asmalar budasam,

Büyütsem sayrı bir armut ağacı,

İki kez din değiştirmiş biberler,

Giysilerim eski, yenidir şapkam,

Ölünce görkemli bir korkuluk olurum,

Sallanır mart sabahının loş toprağında, Göğün üstündeki yeğni kuş gibi,

Dünyanın sonuyum, başlangıcıyım.

26

AKŞAM OLMUŞ GİBİ

Akşam olmuş gibi bir sabah

Çıtırdayan kabuk kentin ucunda

Ölüp dirilen kanadı üstünde suyun,

Evcilleşen esintili çiçekleriyle

Mezarlıkta eski bir yüzyıl,

Gecenin odunu renginde,

Katı toprak ve sütlü tohum,

Öncül gibi hem ardıl gibi.

27

KAVRUK İNCİR

Yağmur yağıyor sarkmış telefon teline, Üstüne yapıda unutulmuş malanın,

Kavruk incirin, çocuklara küskün,

Ve gizlenmiş karganın bakırdan sesine, Yağmur yağıyor teneke evin üstüne

Bel ağrısı, saman ve tavalarla dolu,

Üstüne çingenelerin, mimoza satan,

Yağmur yağıyor ıslanmış köpek kokulu.

28

ÖĞLE UYKUSUNDAN UYANIRKEN

Öğle uykusundan uyanırken deniz yükselirdi, bilirdim, her gün o saatta yükselirdi. Kendimi büyümüş bulurdum.

Birbiri arkasına uyanırdım. Koştuğumu anlamadan. Cilâlı taş ormanları içinden geçerdim. Düş, doğaya dönüşürdü.

Yoksa hangi çiçek büyüyebilir ki!

Uykunun çiçekli perdesi duvara vurmuştu ama o sabırsız, damıtık, büyü bilmez ışık, imgelemin bütün harita-sını parça parça ediyordu. Her uyanışında dünyayı baştan yaratan çocuğu Tanrı korusun!

Parçaları toplamağa başla-dım ağır ağır.

Önce solumdaki duvarı gördüm, az sonra da tanıdım.

Yatağıma arpa boyu uzaklıktaydı, boşalmış, yaşı olmayan pencere ile arasında tedirgin masa duruyordu, kapıya biti-

şikti. Derlenip toparlanan ölçüler içindeki konumundan ötü-

rü de, alıştığı yeri alıverdi. Bellek bir kalıttır.

Eşya arasındaki anlaşmada hep bir giz bulmuşumdur.

Bizimle birlikte uyuyup uyanırlar. Ama her uyanışta ya bir şey eksilir, ya da bilinmedik bir şey

doğar. Kalanlar kapatır eksilenlerin yerini ve yenileri örter. Yoksa bir duvarı tanımak kolay değildir. Duvarlar bir dizge içinde anlam kazanırlar ancak. Var olanın gerçekliği, kendi soyundan başka gerçek-likleri gerektirir. Sayı bundan doğmuştur. Ne güç öğrendim!

31

İnsan elinden çıkma şeylerin, doğal şeylere göre daha karmaşık bir yaşamları vardır. Atalarını bilmezler. Duvar geçmişi yadsır, zamanı hiçler. İnsanın en acımasız buluşudur o, öz-gürlüğümüzü tutuklar. Bütün el ürünü varlıklar gibi öçle doludur ve öç duygusu kişiliğin kanıdır. Hiç bir duvar ötekine benzemez; kimi konuşur, kimi susar boyuna (konuşanlar genç, susanlar yaşlıdır), kimi içeri kapatır, kimi dışarı açar; kimi öldürür (ölümlerin çoğu bundandır), kimi yaşatır (bunu bilmek olanaksızdır). Kurşunlarla delik deşik olmuş, üstü yaralar ya da resimlerle dolu duvarlar vardır. Uruk'daki ilk kerpiç duvardan beri yazgımız değişti. Shih Huang Ti'nin büyük duvarı, düşmana değil, halka karşı idi ve insanlarda hiç bir umut bırakmamıştı. Duvar ancak düşle aşılabilir. O

gün ben de, bilinçsizce elbet, o atılımı denedim. Ama bunu kaç kez anlattımsa da kimseyi inandıramadım. Belki de hiç anlatmadım.

Çok duvar gördüm. Birinde Shakespeare'in ünlü sözü yazılı idi: "Olmak mı, olmamak mı?" Bunun altına bir başkası, belki de bir deli, sonradan deli olmuş biri, çünkü deliliğin öncesi yoktur, şu sözleri eklemişti: "Yalnız olmak mı, yalnız olmamak mı?" Şiirimi o sözden başlatır, sonra da bir duvar örmeğe başladım belki, fakat onun altına bıçakla kazınmış şu sözleri okudum: "Var mıyım, yok muyum?"

Shakespeare'in asıl söylemek istediği buydu, Hamlet'in onca zayıf istençli olması, varlığından kuşkuya düşmesi yüzün-dendir. Kuşlar uyurken anlar bunu. Hamlet kendine dışardan bakıyor, bu nedenle de yabancılık duyuyordu. Aynaları kırmak niçin uğursuzluk olsun? Bu duygu Hamlet'i eylemden alıkoyuyordu. (Gerçekte bahaneydi bu.) Çevresi içindeki konumunu yitirmişti. Onun bütün serüveni, şu bir türlü anlayamadığımız yanlışlıktır. (Duvarların en korktu-

ğu. Kaç kez dinledim.) Babasını hortlatmasının nedeni başka türlü açıklanamaz. Bu gibi durumlarda düşle gerçek birbiri-ne karışır, bundan ötürü de eylem, zaman zaman, kırlangıç yuvası gibi boş kalır. "Bir taş alıp attı" demekle, "Eline bir 32

taş geçti" sözü arasındaki ayrım bunu gösterir. El midir işi gören, yoksa taş mı? Flaubert bu ayrımı anlamıştı.

Pencereyi, yaz gününün giz bırakmayan ışını ile çoktan kaynaştığı için, daha da çabuk tanıdım. Yalnız değildi. Sesler geliyordu uzaktan. Ne kadar ses varsa toplanıp sokağın ucundaki parkta, çocukların anılarını kurmaya gitmişlerdi.

Kuşları göremedim, belki de bahçelerin kuruluşunda görev-liydiler. Bu görev asıl, ses ile sessizliğin ortak temeline dayanır ve çocuklar sadece biraradalığı tanıdıkları için dünyaya hiç yabancılık duymazlar. Kuş ve ağaç birdir onlar için.

Duvar ve pencere bir. Bütün sorun, araya gizlice bir şey ka-tabilmektedir. Gerçekte hiç bir şeyin tek başına anlamı yok.

Ah konuşmanın anlamsızlıklardan doğduğunu bir anlasak!

Onları yeni baştan toprağa dikip suladım.

Bir süre kanımın gelgitinde sallandığımı algıladıktan sonra, yatağında doğruldum. İşte o zaman, odamın ucunda, pencerenin altında, dolapla duvarın yer çizgisi arasında bir altın külçenin parıldadığını gördüm. Bunu bir an çok olağan bulduğumu unutmuyorum. Olağanüstü değildir şaşırtan.

Bir yandan da, beynimdeki düş zembereğinin bir aksaklığa uğradığını, az sonra bu imgenin yok olacağını düşünüyor, bilincin acelesinden ya da düşün tam zamanında yitmekte ge-cikmesinden ötürü

ortaya çıkan bir tür Âraf'ın gerçek varlı-

ğını tanımaya çalışıyordum. Âraf hem inançsızlığımızın, hem de korkaklığımızın imidir; insan, cennetle cehennem-den başka bir şey daha olsun istemiştir. Yaşamla ölüm arasında da böyle bir yer vardır. Karşıtlık yaratır onu, zaman yalnız orada işler, yaşamda ve ölümdede değil. Sürekli ile süreksizin arasına düştüm kaç kez. Durmak da, yürümek de şaşırtıcı idi.

Hiç istemeden kendini bana yakalatmış gizli bir dünya idi bu. (Sonraları bu dünyayı kaç kez gördüm, kaçırdım ve her görüşümde hasta düştüm. Belki de delilik budur, çünkü kimseyi inandıramazsınız, herkes sizden uzaklaşır. Oysa he-pimiz o dünyada yaşamaktayız, ama "söz"ün yetersizliği bizi 33

yenik ve mutsuz düşürüyor. Bir gün gerçek "söz" bulunacaktır.) Eskiden beri bildiğimiz iki gizsiz dünya, düş ve ger-

çek, arasında bir geçiş bozukluğu idi bu yeni dünya ile karşı-laşmamın nedeni. Çünkü ilk sayı "üç"tür. Ah ne duvarlar, ne pencereler, ne denizler, ne bahçeler, ne bitkiler, ne hayvanlar vardır, hem tanıdık, hem ilk. Birinden ötekine geçilirken, en bilinmedik olanla karşılaşılır. Sokakları dolaşmayı sevdim. Değişme sonsuzdu. Öyle ki, kimsenin geçmediği sokaklar buldum.

Altın külçesinin parıltısı gibi ağırlığı da olmalı idi.

Ağırlık, ölümün yaşlanmasıdır. Bir ölüyü bir kaç kişinin zar zor taşıyabildiğini unutmamalım. Dünya da gitgide ağırlaşı-

yor. Kıyamet, dünyayı artık taşıyamayacağımıza ilişkin bir tür önsezidir, bir tür geriye dönüş, bir anı. Kıyameti dört gözle bekliyorum. Çünkü ondan sonra yaşadım. Asıl dünyayı yaratmanın mutluluğu! Ben senin çocuğum!

Çarçabuk üstüne atılsam, yüzde yüz, altın külçenin ağırlığını da duyumlayabilecek, böylece de elimin ve kolumun kaslarına can katmış olacaktım. Bizi olağanlıkların öldürdüğünü unutma! Ama parıltının daha önce yok olacağı korkusu beni bundan alıkodu. O durumda sadece ağır-lığı yakalamam, bilincimi de, düşümü de içinden çıkılmaz bir güçlüğe sokacaktı. (Bence parıltı idi önemli olan.) Nitekim önce ağırlığın yok olduğunu sezdim, parıltı bir an daha, tek başına, şaşkın, ürkek (dünyada onun yeri yoktu ki!) sürdü. Öz niteliklerin tümü tedirgindir. Ama kıyamet onlara zarar veremez. Yakalım onlardan başkasını!

Ancak bu olayda iyi anlayamadığım, daha doğrusu, inanılmayacağını sandığım için saklamayı yeğlediğim bir şey daha vardı. Asıl unutamadığım da odur. Hattâ ben onunla çok daha önce de karşılaşmıştım gibime geliyor. Hiç ölmedim ki! Altın külçenin içinde, artık parıltı olmayan, belki de bu parıltıdan habersiz bir-bölüm, sakın, kahraman-ca, yaşanan bir bölüm görüyordum. Burnumun dibinde. O

kadar yakın. Ruh değil, (ne gerek var ona), belki de özdeğin 34

ta kendisi. Hem yeni, hem tanıdıkta bu yer. Nedenini bilmediğim bir sevinç kaplamıştı içimi. Sevincin öğretilmemiş olanı. (Sonraları onu yaratmaya nasıl da çabaladım!) Yaşaya-bilirdim artık. Ben burada değil, orada olmalıyım duygusuna kapıldım. (Her şeyi bu duygu bozdu, bütün duygular gibi). Dahası, oradan odama bakıyormuşum sanısına kapıldım. Karyolamın yuvarlaklaştığı kuruntusuna bile kapıldım. Kısacık bir anda ne çok şey yaşanıyor! Ah, ben dışardayım! Olanın olduğu ile olmayanın olmadığı karşıt değildir. Olanı olumlamakla olmayanı olumsuzlamak yalnız-ca yinelemedir. Bütün önermeler duvardır. Bir önermeyi yatsımak bizi başka bir önermeye çıkarıyorsa kurtuluş yok demektir. Sözü yakmakla olur kurtuluş. Çekmecelere kilit-lediklerimizi arıyoruz.

Sonra yatağımdan kalktım, gidip az önce altın külçenin bulunduğu yere ayağımı sürttüm. Yanlıştı bu, biliyorum. O sırada çocuklar evlerine dönüyorlardı. Tanrım, bizi çocuklar dünyaya getiriyor!

Elimi de tahta taban üzerin-de gezdirdim. Bir ağacı okşar gibi. Kaç kuş geçti pencerenin önünden, sayamadım. Nereye gidiyorlar? Parmaklarımda altın tozlan aradım. Önce, bir iki tanecik görür gibi oldum, ama buna pek inanamıyorum. Belki de çocuklar ve kuşlar kapışmışlardı bütün o zerrelere. Kuşlar neden sokaklardan geçerler? Anlayamamışımdır. Koca bir dünya bu! O sırada, sanki neden aldandığımı göstermek istiyormuşçasına, ikinci güneşi parlayıverdi. Ah bu aydınlığın ağırlıksızlığı! Bir imgenin yerini beyaz bir ışık almıştı. Bilincim bana bu ışığın ger-

çek olduğunu söylüyordu. Çünkü ikisi de aynı mayadan ya-pılmıştı. Yaratmaların çoğu böyle yarıda kalmıştır. Lânet olsun! Sırasında çekilmeyi beceremeyen düş ise, başka bir ger-çeği kaçırmıştı elimden.

Gölge ve ışığın ilk bulucusu Platon'dur. (Hellen güneşine zeytin diplerinden gölgeler getirerek). Bundan ötürü çok acı çektiğini sanırım. Bir olanı ikiye ayırmak acı vericidir.

Mağarada doğduğum için bilirim, gölge ve ışık aynıdır. Göl-35 ge olmazsa, ışık da olmazdı. (Oysa bunun tersini öğrettiler bize.) Ben gölgeyden çıktım. Onun için gölgem uzayıp kısa-lır. Kemiksiz. Platon, ışığı dışarda bırakıp gölgeyi mağaraya tıktı. Ne yanlış!

Güneşi her gün görüyorduk, öldürdüğü çocukları, nerde sakladığını bilemediğimiz kısır karısı, umutsuzca yeniliği (öyle ki, bu bir yenilik bile değildi, önü ardı kesik kalmaya yargılı olduğu için), zorunluluğu altındaki dayanılmaz bunalımı, her zaman koparılmış saçakları, yerini hep boş bırakan uyruksuz sopası, aynalara bakamayan kipriksiz gözleri, düş

bilmediği için hastalanmayan koca ciğeri, ayrımsız bir dünyadaki mutsuz kızı, orada burada unuttuğu saatları, dakikaları, saniyeleri, kömürü, dumanı, kokusu, soluğu ile.

Pencerelerden giriyordu sesler gibi. Gerçi her gece düş de görüyorduk, ama düşlerin ölçülebilir bir niteliği yoktu. Onların hızını bulan hiç bir bilim adamı yetişmemiştir. Kaç sa-niyede, kaç imge geçer düşte? Hız ölüme yakın bir şeydir.

Hızı ölçülemeyen düşler tam bir bilgiye elverişli değildir. Zamansız bir toprağın çocuklarıdır onlar. Başkaldırmaktır ödevleri. Başkaldırmadan yaşanamaz çünkü. Gece düşünde, ertesi gün sarhoş olacağını gören Mevlâna, ertesi gün içmiş, sarhoş olmuş. Biz ancak uyanırken gördüğümüz dünyaya inanıyoruz. Bana hiç bir şey iyi gelmez ki! Herakleitos, "O

hiç bir şey bilmez, gece ile gündüzün aynı olduğunu da" de-miş, Hesiodos için. Ne geceden günü, ne de günden geceyi çıkarabildim. Payım yoksa ben de yokum. Ama Tanrı'ya hiç özenmedim. Yerinde sayan güneş, seni nasıl da çember içine aldık!

Gerçekte deneyim ve deney denli hiç bir şeye inanma-mışımıdır. Kaç kez denedim taşın düşüp düşmeyeceğini. Hattâ ateşin yakıp yakmayacağını da. Bana ne yazılanlardan.

Onlar sadece gün ve gecedir. Ah mağara, mağara! Benim bilgeliğim sensin! Engizisyon mahkemelerinin, insanları ateşe atmaları, bilime inandıklarından değildi. Tam tersine, onlar bilim adamlarını, düş görenleri, güneşi satılığa çıka-36

ranları, suyu yakanları ve göğü toprağa karıştıranları yakıyorlardı. Maddeye inanmadıkları halde bunu yapmaları, kısaca dinsizliktir. Anlaşıyor ki, kilise, öteki dünyaya, ruhun ölümsüzlüğüne de inanmıyordu.

Çünkü ruhu yakmak için bir ateş bulamadı. (Bu ateş çok sonra bulunmuştur). Sıcakla soğukun aynı olduğuna kim inanır! Sayı şaşırttı bizi. Eskiden sayı yoktu, nitelikler de. Yalnızca yaratma vardı. Ah geride kalan mutluluk! Ben de soğukta kaç kez çıplak dolaştım, üşüdüm. Neden üşüdüğümü bilemem. Hiç bir şey bilmem ki! Belki ateşte ısınmaya alıştığımıdır. Ölümlere elimi sür-düm, toprak gibiydiler. Buna ölüm denebilir mi? Çiçek bü-

yütülebilir bir ölünün etinde. Ama bu iş için bir canlıyı seç-

menin daha doğru olabileceği kanısına vardım. Bunu kendimde deneyemezdim, kimseyi inandıramazdım, çıban-larımdan korkup kaçarlardı. Kısacası, ben bir bilimseverim.

Altın külçenin önce ağırlığını, sonra parıltısını yitirme-si, elbette canımı sıkıyordu. Oysa güneş ışığı orada, köşede durup duruyordu. Her şeyin benden "önce" olduğu düşüncesi, beni sadece şaşırtmakla kalmaz, varlığımdan kuşkuya da düşürür. Güneş doğmadan önce uyansam (kaç kez yaptım bunu, develer cıgara içiyorlardı), ayaklarımı nasıl unutabilirim. Çocuklarımız bizden önce vardı. Akıl konusunda ise, insan hazıra konmuştur. Küçük sinirlerimden biri titrese, düşünceler bulurum. Söz ondan da eskidir. Ama kutsal kita-bı onunla başlatanlar bilmiyorlardı bunu. Kulağa değil ağza önem veriyorlardı. Duymadır ilk olan. Kral Midas'a bunu Apollon öğretmişti, o ise eşek olduğunu sandı. Hayvanların en büyük korkusu insan olmaktır. Bunca acıyı nasıl barındırdım. Tümünü mutlu ölen hayvanlar birbirlerini tanımazlar.

Bense başkasını tanırsam kendime acıyorum. Yanyana du-ruyoruz. Elden ne gelir ki! Başkasını yaratmak gerek.

Ben gerçi ikindi olduğunu düşünmüştüm, ama birara kuşkuya düştüm bundan. Saatıma bakayım dedim, akrebi yok olmuştu. Yelkovan, yarış bittikten, seyirciler gittikten sonra, aklını kaçırdığı için koşuyu sürdüren bir atlete benzi-37

yordu. Kimse doktor getirmeyi düşünmemişti. Deli, döndü-günü bilmiyordu, boyuna ileri gittiğini sanıyordu. Varacağı bir yer varmış gibi. Bildiği yerlerden birinde düşüp ölecekti.

Akrep, bir gevşemeden ötürü vidasından çıkmış olsa, camın altında bir yere düşerdi. Ne dar bir dünya! Gene de bir akrep ortadan yitiveriyor. (Kaç kez bulamadım kendimi.) Yelkovana oynanmış acı bir oyundu bu. Belki de o, akrebi bulacağım derken kendisine yetişecekti ve yalnızlıktan kurtul-duğunu sanıp ikileşecekti. Hem saniye, hem dakika olacak.

Çocukluğumda yere düşünceye dek dönerdim, bir yandan da bilinmeyen sözler söylerdim. Uzun süre unuttum onları, sonra yeniden buldum. Yaratma budur. Sanki bilinmez bir dildendi. Bütün çocuklar anlarlar o dili. Sonra anımsamaz olurlar. Ama bir gün bakarsınız, ağzınızdan saçma, anlamsız bir söz çıkıvermiş... başınız döner. Şiir, başdönmesinden başka nedir ki! Anlaştığımız dilleri bulana lanet olsun! Ağa-cın çok eskiden başka bir adı vardı. Yalnız o bilir, insan, doğayı kırbaçlayıp susturdu. Bu oyunu ona oynayan güneş-tir. Körlüğümüzün öğretisi.

İyice baktım, sarstım saati, hayır, akrep yoktu. Sadece yelkovana bakarak ikindi mi, yoksa sabah mı olduğunu anlamak ise olanaksızdı. Dışarda dünya eski özgürlüğüne kavuşmuştu. Oynamak istiyordu, ama ısınan duvarlar bunu engelliyordu.

Karanlık bastı mı, mağarada toplanırdık. Saatimiz yoktu. Bu yüzden de, ortada odun ateşi yakardık. Altın gibi parıldardı, ama o zaman altın daha maden olmamıştı. Geyiğin yağı damlardı ateşe. Kokusu taş duvara ruhunu çizerdi. Bu ruh yeniden geyik olurdu ertesi gün, ateşimizin üstündeki yerini alırdı... Ölümsüzlük, korkusuzluk günleriydi o günler.

Uzaklardan yırtıcı hayvanların bağırırları gelirdi. Karanlığa bağırırlardı. Barabbas gibi. Isa bu yüzden geldi. Ama biz korkmazdık ki... Analarımız, babalarımız, kızarmış eti par-çalarlardı geyiğe benzemiş elleri ile. Herkesin saçı uzundu.

Kaç yüzyıl sonra, kim bilir, saçlarından asılmış bir 38 adam görmüştüm, ayaklarının ucu azıcık değişiyordu yere, bu yüzden saçları kopmuyordu; ya da adam, kafasının derisi so-yulmasın diye boyuna yere değmeye, böylece de yaşamaya ça-lışıyordu. Acı çekerek de olsa yaşıyordu, buydu önemli olan.

Sanki unutmuştu saçlarını, hayaller kuruyordu; ayak parmakları ile yere değdikçe, tanrı Ante

gibi, yeniden güç kazanıyordu. Mutlu ve mutsuz geceleri vardı. Ölümsüz bile buluyordu kendini zaman zaman. Sevinç bir gelip bir gidiyordu.

Bir gün de, bir başka acı çekenini gördüm, hiç belli de-

ğildi acı çektiği. Çünkü acıyı akıl yönetmez, ortadan kaldırmaz da, beslemez de. Acı insana sonradan verilmiş yaşama gücüdür. Eskiden, yaşamak için ruh gücüne gerek yoktu.

Ruh, yalnızlığın akrebidir.

Bir gün de bir yalnızı gördüm, yalnızlık nedir anladım.

Yalnız olan, gerçekte yalnız değildir, saldırıya uğramış bir insandır. Eskiden saldırı da yoktu.

Sonra dişlere benzeyen insanlar gördüm, topraktan çıkmış. Birbirlerini parçalıyorlardı.

Parçalama, seviden daha güçlüdür. Çünkü akıl, doğar doğmaz ölen bir böcektir.

Delilik bu böceği her gün yeniden dünyaya getirir. Bunları birbirinden ayırmak insanın erincini yok eder. Bir gün de bir insan gördüm, insanın bir tür olmadığını anladım. Hiç bir benzerlik yoktu. Türler sonradan yaratılmıştır. Bu da bana cesaret verdi. Bütün inançlarımı sorguya çektim. Yok edebilecektim kendimi. Böylece var edebilecek de. "Horatio bana bir şey söyle!"

Geyik yarım kalırdı. Ne kadar uyuyacaktık, ne kadar uyurduk, kimse bilmezdi ki! Her akşam şaşardık neden uyuduğumuza. Hele çocuklar uyuyunca, analar ağlamaya baş-

lardı. Ama o zaman gözyaşları yoktu, sadece ses vardı. Sesin nasıl olup da göze geçtiğini ve damladığım bir türlü anlamamışımıdır. Bu yüzden olacak, analar (çünkü çok anamız vardı) saçlarını yolarlardı. Babalar dişlerini karıştırırlardı.

Dışarda ağaçlar devrilirdi.

39

Gerçekte uyku ve uyanıklık birdi. Ölmek ve yaşamak bir. Gecedен günü, gündен geceyi yaratırdık. Acıkma geyiği diriltmek içindi. Taşları topladın mı, yağmur geliverirdi.

Bakışımızla yakardık ateşi. Bir yılan bulduk mu, yüzde yüz ay çıkardı. Şaşıracak hiç bir şey yoktu. İşte, olsun! Bunca kolay. Ne zengindik ama. Sonra tümünden yoksul düştük.

Bunu ansımam için yüzyıllar yaşamam gerekti. Ah, bütün dünyayı yaşadım.

Saatlara hem akrebi, hem yelkovanı koyma buluşu, gerçekten şaşılacak bir buluştur. İki yıldızı gökten çalıp bir camın altına kapamak kolay iş mi! İlk anda sadece akrepli bir saatin bu işi görebileceği düşünülebilir, ama akrep o kadar ağır yürür ki, biz onun yürüdüğünü göremeyiz, oysa zaman bunca yavaşlığı kaldırmaz. Hız onun var olma sahte-ciliğidir. Utancından, ölümü yarattı. Yelkovandır bizi zama-na inandıran. Güneş saatları edilgeni. Zamanı, dönüş

sanmak (ya da tersi) aldanmaların en büyüğü. Aldanmalar çoğaldıkça arttı bilgimiz. Ama yelkovan sadece yürümesini bilir, nereye doğru gidiyoruz, umurunda değildir. Sonra saatimin akrebi yerinde olsaydı da, diyelim beş buçuğu gös-terseydi, bunun ikinci mi, sabah mı olduğunu nasıl anlayacaktım? Bu gibi delice meraklar, sayıların bizi şaşırtmasından doğar. Ben sayı saymaya "iki" ile başladım. Sağ elime

"sol elim", sol elime "sağ elim" demeyi öğrettim kendime.

Aynaya, görüntümü yitirecek gibi bakmayı buldum. Nesne-leri olmayan adlar attım ortaya. Nice düşüncemi bulutlar gibi rüzgâra bıraktım. Tümünü eksiktir bu yüzden. Onlardan bir kaçı ile kimi gün yüzyüze gelirim de tanıyamam. Belki de bütün düşünceler benimdir. O yüzden korkunç bir bıkmaya duygusu yaşadım, hep yeni bir şey aradım. Her kar yağışta buldum sanırdım. Sağanaklar mutluluğun en gerçeğini tattırdılar bana. Oysa kendi başına bir dünya içindeki özgür-lüğüm öldürüyordu beni. "İki"nin "bir" olmasını istiyor-dum. Zincire vurulmuş bir dünya. Oradan oraya gidiyordum. "Ben"in varlığı alay gibi geliyordu bana. Her 40

şeye baştan başlanmalı idi. Bunu daha sonra anlatacağım.

O zaman yatağa hangi gün girdiğimi düşünmeye başla-dım. Günleri saydım, sırasız sayılarla. İki de bir duruyor-dum. Ne kadar azdılar! Ancak "yedi" beni gökyüzüne inandırır gibi oldu bir ara. Demek onu yaratabilirdim. Yoktan.

Başka nasıl inanılabilir!

Şunu da ekleyeyim; akrebin yok oluşuna sevinmiştim.

Aldanmaktan kurtuluyordum böylece. Yalnız yelkovanla yaşamak hoşuma gitmişti. İkinci ve sabah umurunda değil-di. Yelkovan ve akrep ikilisinin kısıkcısından kurtulmuşum.

Yelkovanın hızından yararlanan akrep, her işi kendisinin gördüğü gururu içindedir. Bundan ötürüde ağırdan alır. Akreple yelkovan hiç bir şeye benzetilemez; ancak saat, küçük çocukların, çok küçük çocukların, insanlara merakla, dik dik bakmalarını ansıtır. Bu bakışı bir de ağlamaklı köpek yüzlerinde görmüşümdür. Büyük yanılğı elbet bir gün ortadan kalkacak. İnsanların ilk yenecekleri korku, ölüm korkusu olmalı. Ölüm, deniz kıyılarındaki rüzgârlara benzer; ya da dağ yollarındaki kurumuş çesmelerin ablak yalak-larına. Öldükten sonra neler yapacağımı düşünüyorum.

Bunu bana, saçlarını sarıya boyatmış bir zenci ansıttı. Bir gün akreple yelkovanın işini birarada görecektek göstergeli bir saat elbette bulunacaktır diye çok düşünmüşümdür.

Sonra, hangi yüzyılda, sanırım yirminci yüzyılda (buradaki yirmi sayısı yanlış) böyle bir saat yapıldı idi. Ama bunun ne denli gereksiz olduğu üç yüzyıl içinde ortaya çıktı. Çünkü sorunun özü yanlış. Zaman ortadan kaldırıldı. Yok edile-cek şeylerin başında idi o. Şimdi çamkese böceği gibi, karın-caların yediği zararlı bir şeydir.

Altın külçenin silinip gitmesinde, akreple yelkovanın büyük etkisi, hattâ suçu olduğu kanısındayım, "Ölmek, uyumak, belki de düş görmek..." diye yazdı Shakespeare. Ne yanlış! Demek ölünün düşlere daldığına inanıyordu.

Buradaki benzetmenin yanlışlığını bir yana bırakalım, uyumak, düş görmek ancak uyanmakla bir anlam kazanabi-41

lir. Ölüler uyumadıkları, düş görmedikleri için yaşamının çaresini bir türlü bulamazlar. Çünkü yitirilmeyen altın külçe düşü, onlar için bir gerçek olur çıkar artık. Bir gerçeğin dü-

şünü sonsuzca görmek ise, gerçeği yadsımdan başka anlama gelmez. Ben hem ölüm, hem yaşam olmak isterdim hep. Bunda az buçuk başarımlı olmadı değil. Benim saatımda akreple birlikte yelkovan da yok olsaydı, altın külçenin ger-

çeğini daha iyi anlayacaktım. Çünkü tümünden ölmüş olacaktım. Beni yelkovan kurtardı ölümden. Bir gün de, az kalsın, uykumda ölüyordum. Nedense korkunç bir savaşım geçti aramızda. Çünkü ben sese alışmışımdır, aklım ancak gürül-tü içinde dinginliğini bulabilir. Evrende aklın yeri olmadığını bundan iyi hiç bir şey gösteremez, çünkü evren sessizdir.

Niçin?

Ölmediğimi anlayınca telefona sarıldım (telefon vardı o zaman), bir arkadaşımı aradım, ona saati sordum. Sofumu yanıtlayacağına, "Altın fiyatları yükseliyor" dedi. Savaşın habercisi imiş bu. (O zaman savaş diye bir şey vardı). Ben, saatımdaki akrebin yok olduğunu söyleyince de, "Yelkovan nene yetmez" dedi. Telefonu kapadım. Altın külçenin yerin-deki güneş ışığı yer değiştirmişti. Akrepsiz saatıma baktım, belki uyuma vakti gelmiştir diye geçirdim, içimden. Oysa uyanalı şurada ne olmuştu daha! Her şeyi yitirdiğimi anladım. Bu bir umutsuzluk değildi, çok iyi biliyorum. Alışkanlıklarımın yer değiştirme istenci idi. Az sonra güneş büsbü-

tün çekilecekti belki, belki de odanın içi görülmedik bir aydınlığa boğulacaktı. Artık ikisi de birdi benim için. Çünkü aydınlık ve karanlık birdi. "Altın külçeyi bir daha göreme-mek..." O benim her şeyimdi. Gerçekte ise uyanmak, bize dinlenelim diye verilmiştir. Yoksa düşlerin ağırlığı altında beyin çarçabuk tükenir. Ölüm uyumaksa, büyük bir işkence demektir. Cehennem uyumaktır.

Altın külçe olayı, sanıyorum, çocukluğumda geçmişti başımdan. Altın nedir? Altının ne olduğunu öğrenmek için çok okudum; okudukça kafam karıştı, işin içinden 42

çıkamadım. Önce şunu diyeyim, sıradan bir maden değildir, o, maden bile değildir. Onda doğa'nın bir gizi saklı sanıldı yüzyıllarca. (Oysa aklın bir gizi idi bu, doğada giz yoktur).

Tanrılar ona çok düşkünlüdürler. Sarayları ve eşyaları altındandı. (Bunun nedenini çok sonra anladım). Poseidon'

un deniz dibindeki sarayını görmediğim için bir şey söyleye-meyeceğim. Tanrıların en akıllısı Poseidon'du, yalnızca denize inanmıştı. Yazık ki, bu olağanüstü bulgu, zenginlerin eline geçti. Oysa altın zenginleri sevmezdi, hiç sevmedi.

Onun ne olduğunu anlatmağa yaklaştığım zaman şiirimi bi-tireceğim. Çünkü şiir sadece yaklaşabilir, sonra görmez olur.

Onun gözleri, bizim gözlerimize benzemez.

Tanrılara öykünen zenginler, altın tabaklarda yemek yemeği sevdiler. Altınla akıl, birbirlerini yerlerdi. Bunu anladıkları için, tanrılar altın çağından demir çağına geçtiler.

Bir zengine kızarlarsa, onun her tuttuğunu altın eylerlerdi.

Böylece bu göz alıcı madeni, bir işkence aracı durumuna soktular. Yalnız altınla kalan insan çıldırıyordu. (Ah, başka bir akıl gerekliydi!) Bu ışın, yedi rengi yok ederek tüm dünyayı ateşe veriyordu. Şeyh Bedreddin'in, düşünde gördü-

ğü cehennem, altından başka bir şey değildi. Gerçekte ise, düş ve altın bir hamurdan yapılmadır. İnsanoğlu, düşlerine egemen olabilseydi cehennem kalmayacaktı. Tanrıların altın tabaklarda yedikleri ambroisa ve altın kupalarda içtikleri nektar onları zehirledi, yok etti.

Altının atomsal ağırlığı 79'dur. (80 ölümdür onun için.) Tuhafı şu ki, doğada ilkel durumda bulunur. Bu bizim için büyük bir fırsattı, dünyayı yeniden kurabilirdik. Oysa altına maden olma eğilimini aşıladık. O da, gümüşün ve daha başka madenlerin yardımı ile zar zor sürdürdü yaşamı-

nı. Hep damarlar, küçük danecikler olarak bulunmaktan hoşnut değildi. Buna karşın Avustralya'da, o da bir kez, 350

gram ağırlığında bir külçe altın bulundu. Biri düş görürken ölmüştü çünkü, düş dışarda kalmıştı. Gerçekte Avustralya, dünyaya başka dünyalardan gelmiştir. Bu dünyada neyin bu 43

dünyalı olduğu ise kesenkes söylenemez. Kuşlara bakın, konacak yeri çok ararlar. Rüzgârın bir tüneği olmaması da bundandır. Bizim konumumuzun yanlışlığını gösterir bunlar. Her şeye baştan başlayacağız.

Ama altın, düşlerde istediği büyüklüğe kavuşur. Altını tanıyan! en eski kentlerden biri Uruk 'tu. Duvarlı Uruk. Ne rastlantı! Gilgamiş bu yüzden ölümsüzlüğü aramağa çıktı. Sonra ağladı o dev. Troya ve Mikenai de altını bildiler. İkisi de yakıldı, yıkıldı. Çünkü altının ne anlama geldiğini bir türlü anlamadılar. İsa'dan iki bin yıl öncesine değin çok güç bulu-nurdu altın. İsa'nın gecikmesi bundandır. Persler onu (İsa'dan altı yüzyıl önce) değiş-tokuş aracı yaptılar ilk kez.

Roma İmparatorluğu gününde altın para her yerde geçerli idi. Hades'te yasaktı. Ama İmparatorluğun yıkılması ile dünya ticareti (öteki adını söylemem, ölüleri üzmem iyi değildir) duruverince, altın da, para olarak ortadan kalktı. Bir hayvana parayı gösterin kaçır. İspanyollar, Eldorado'yu (altın ülkesi) bulmak için Amerika'ya çıktıklarında öyle çok altınla karşılaştılar ki, bütün yerli uygarlıkları yok ettiler.

Tanık bırakmamak için. Çünkü Tanrı görmemişti altını ye-diklerini. Delilik o zamandan başlar, bugün saygın bir hastalıktır. Saçmayı yalnız deliler bilir. Daha önemlisi, Amerikalı yerlilerin, beyazlardaki şaşkınlığı anlamamalarıdır.

Bunca altın düşkünlüğüne bir anlam verememişlerdi. Altın, onlar için, ölüleriydi. (İlk kıyamet o

zaman oldu). Bu yüzden, yazıya gerekseme duymadılar. Gerçekte yazıdır ilkellik.

Hem soldan sağa, hem sağdan sola (Hititlerin iki yönü birden kullanmalarını bir öküzbuyurmuştur), hem yukardan aşağı olması bunu tanıtlar. Bütün yönler birdir. "Altın başka nerde var?" diye soran beyazlara, yerliler "Piru, Piru"

diye gösterirlerdi öteki altın ülkelerini. Ne olmuş yani, istediğin kadar var. Oidipus, canavarın sorularını bildiği için mahvoldu. Amerika bulunmamalıydı. Peru ülkesinin adı or-dan kalmadır. Daha bulunmadık ne ülkeler var dünyada.

Bunlardan birini, rastlantı, gördüm. Ağlamağa başladım. O

44

gün bugün konuşmam. Orada hiç bir sözcük yoktu. İnsanın öyle günleri olur ki, bir ses duyar, duyduğuna inanmaz; bir şeye basıyorum sanarak atlar, oysa üstüne basacağı bir şey yoktu; bir geminin uzaklaştığını sanır, oysa kendi de içindedir; güçsüzlük duyar, oysa bütün güç ayaklarının altındadır; karmaşık sandığı basit, basit sandığı karmaşık-tır; yitirdiğini kazanır, kazandığını yitirir; ölecek iken yaşar, yaşayacak iken ölür; konu yok iken söz bulur, sözü bulduğunda konuyu unuttur. Ama yaratan odur, kendini öldürür. Anlatamıyorsam ne çıkar! Sen bul!

Avrupa ekonomisini altın kadar etkileyen hiç bir şey olmamıştır. Fiyatların alçalıp yükselmesinde altın büyük roi oynardı. Bakardınız, mum pahalılandı değil mi, bir gün önce borsaya şeytan burnunu soktu demekti. Küsen balina yağı, daha sönük ışık verirdi; ya da sarhoşluk artardı. Bodin ile de Malestroit, bu yüzden birbirlerine girdiler. Kimi gün, altın yükselince, deniz de kabarıyor ve çocuklar uyanıyorlardı. Bir gün yeryüzünde hiç bir kara parçası kalmayacak. Issız koylar ki, ağustosböceğinin dokuz kuşak önceki kardeşleridir. Beklerler, ama hiç bir şeyi. Dünya acı-

larla doludur. İnsanoğlu, o günden çok sonra bir daha türe-yecek, ta baştan, denizlerden ve yepyeni anakaralar kura-cak. Kurulmuşu bulmayacak. Tokgözlülükle. Sorun bu işte!

Verilenle yetinen mahvolacaktır. Sen başkaldır ey insanın atası, soyağacını başlat! Yeter bu aldanma. Bir an bile bekleme, hemen başla. Bunu söylemeye geldim. Ne yapacağımı bilmiyorum.

On dokuzuncu yüzyıl Amerika'sının en ünlü hastalığı

"altın humması" idi. Şu bölgede altın varmış denildi mi, halk deliye dönüyordu. Şarlo'nun "Altına Hücum" filmi, mezar taşıdır. Eski ustalar, acıyı çok iyi bilirlerdi. Üstelik Şarlo, asıl altın düşüncesinin başka bir kaynaktan doğmuş

olması gerektiğinin farkındaydı. İnsanlar yanlış değerlendir-mişlerdi altını, onu zorla maddeleştirmişlerdi. Acı burdan geliyordu. Ülkü, ayağa düşüyordu. Bir gelecek umudu gö-

45

mülüyordu. Düş paraya çevriliyordu.

Altın humması ilk 1850'de, California'da başlar, sonra Sierre Nevada'ya, Colorado'ya geçer. Yıkılmış kentlerin ruhları da onlarla birlikteydi. Rüzgâr geçmişten kalmadır. Ne fırtınalar gördüm! Tanıdıklarım da oldu içlerinde. Sözü en güzelini dinledim. Yüzyılın sonunda, Alaska, Kanada, Avustralya, altın arayıcılarının alanı oldu. Tutku boyuna ka-yıyordu. Arıyorlardı. Neyi? Altını mı? İnanılmaz şey! Bu-günse Güney Afrika, yeryüzündeki altının yarısını verir.

1850'den 1933'e değin (demek 83 yıl boyunca) toplam 30 bin ton, 1934-1970 arasında ise 38 bin tondu üretim. Bu bilgilerin okullarda verilmesi beni çıldırtıyor. İnsanı karaladılar.

Ah ne yorgunum! Düşlere ayrılan altının tonu hesaplanama-mıştır. Düşler de, anılar gibi eski duyuların tozlarıdır.

Simyacılardı altını düşe karıştırırlar. Bunun tersi de doğrudur. Şiirimin, bir pervane gibi aleve yaklaştığını görü-

yorum. Biraz daha dayanacağım. Bilinen ne? Simyacılar, sa-yıları ve çeşitleri değişen birtakım maddelere gizli bir şey ka-tarak altını elde etmek istiyorlardı... Öyle değil mi? Peki, neydi o gizli şey! Şimdilik şununla yetinelim: Düşsel bir şey-di. Altının simyacıları bunca çekmesi, çıkar kaygısından de-

ğildi, altının parlaklığı içinde başka bir şey vardı, ışıltı onu örtüyordu. Ben odamın köşesinde parlayan altın külçesinde bu içi görür gibi olmuştum. Bütün çocuklar yalvaçtırlar, geleceği görürler, sonra unuturlar bunu. Çünkü gelecek ve şimdi birdir.

O güne değin benzer olayları ve şeyleri algılamaya alış-mış olduğum için, odamın köşesindeki altın imgesi beni şaşırtmıştı. Oysa insana düşen, benzersizlikleri ayırdetmek-tir. Kendi başına var olan zamanı aramam da bundandı.

Düşümü aşırp dünya gözüme görünen altın külçesi, gerçi olağanüstü olanı dışta arama öğretisinin bir ürünü idi, ama bu olay, yalvaçları gizlice ve sessizce kendine bağlayan bir başka bilgi yolunun, tek gerçek bilincin duygusunu da uyandırmıştı bende. Hatta bir bilinç de değildi bu; düşünce ile va-46 rılamayan, elimizin altında, içimizde bizi bekleyen, bilginle-rin de, bilgelerin de öğretilmedikleri, yaratıcı bir sezgi gücü idi; Upanişadlarda rastladığım bir sözle, "Ruhum bütün dünyadadır" sözü ile belki (yarım yamalak da olsa) açıklanabilecek bir şey.

Simyacılar bilim karşısında çocuklaşmayı yeğlediler.

Çocuğun yüreği temizdir ve ünlü simyacı Nicolas Valois, "Yüreğin temizliği yitilirken bilim de yiter gider" demiş.

Anlamak, yapabilmek demektir ve onlar altını, kendilerini anlamak için yapmak istediler. "Altın ölümsüzlüktür, ancak ruhun arıklığı ile elde edilir." Böyle demişti Basil Valentin Eliade. Zincefre, hacir-i zeybak tanrılara dönüşür. Simya özlere yönelik bir sanattır. Zamanı yenmeden başarılamaz.

Zamanın olmadığını bil! Şamaşın gizini başka nasıl anlaya-bilirsin? Mandala sadece bir dairedir, bütün tılsım bunda.

Simyasal evren, hem öznel, hem nesneldir; hem düşsel, hem gerçek. Ta başından beri yalnızlık korkusu çektik. Yalnız-lık, insanı güçlendirdiği ölçüde yararlıdır. Bir kezlik varolu-

şu anlayana ne mutlu! Öznel zaman her şeyi varoluş anları ile ölçer. Bu anlar eşdeğerli değildir. İnsan altını bulsaydı kendini yok edecekti. Cabir ibn Hayyan ile Zosime, başarıya erer ermez bütün avadanlıklarını yaktılar, gizlerini yok ettiler. El Safadi, "Ben buldum, vazgeçtim, bulup da vazgeçme-yene lânet olsun!" dedi. Mafatih al-ulûm, ruhu madde ile, maddeyi ruhla kurtarmanın, zamanı yenmeğe bağlı olduğunu öğretiyordu. Onu bir daha okumadım. Suyla ate-

şin, söz ile sayının birliğini özümstedikten sonra, çıkarıcılık altınına lânet ettim. Önce birlikteydik, sonra tek tek olduk, sonra gene birlikte. Mağarada, doyduktan sonra uyumamız-da analara korku salan. Açlık kutsaldır, onu bilen bütün ge-reksemelerden kurtulur. Bu ne kolaydır! Bende ki Ben'i bulup ondan vazgeçebilmekle elde edilen büyük güç. Simyacılar düşle gerçeğin bir bütün olduğunu tanıtlamak istiyorlardı. Altını bulunca sustular. Söz ortadan kalkmıştı.

Eşyanın ötesindeki, arkasındaki, değil, kendisi. Ve insan, ilk 47

kez, madde gibi yaratıcı kıldı kendini. Hiç bir dinin veremediği bir yaratıcılık. Değişmeye boyun eğen, değiştir-meye başlıyordu. Nasıl bir istenç gücü bu! Al sana, işte yağ-

mur da, ağaç gibi yerden yukarı çıkıyor. Taş, sadece öpülmekle yonut oldu. Sözcük, "Ben düşünce değilim, şiirim" diye bağıryordu. Kimse ekmeğini başkasından almı-

yordu artık, hava gibi soluğumuza koşuyordu o, ciğerimiz ne kadar gereksiyorsa. Toplumu baştan kuracağım. Köle edilen ruh, baylığını duyuruyordu. Artık altın zenginini değildi, insan zenginlikti. Genceli Nizamî, "Altını servet için biriktirmeyin, size felâket getirir, onu süs eşyası yapın!" de-mişti. Benim düşümün bir anlık gerçeğe taşması.

Sonra, o düş-gerçeği, bir daha görebilmek umudu ile yıllar yılı bekledim. Artık zaman durmuştu. Bu bana dışardan mı verilecekti, yoksa bendeki Ben'den mi bekliyordum onu? İkisi de aldanmadır bunların. Hazıra konmaktır. Oysa hiç bir şey hazır olarak verilmez. Kalk, çorbanı pişir! Bunu kavrayıncaya kadar çok işkence çektim. Ya kendimi dinliyor ve cehenneme düşüyordum, ya da toprağı ve göğü konuşur-mak istiyor ve hastalanıyordum. Saltık yalnızlığı anladım.

Başkaları kadar, Ben'in de uzak olduğu durum. Yoğun düşünce, sözler gibi yabancı kalıyordu bu yalnızlığa. Öyle anlarda kendimi zaman dışı saymakla oyalıyordum. Gözlerimi kapıyordum, ama kurtulamıyordum. Eyüp'ü yiyen kurtları gördüm. Yalnızca sabır mıydı bana düşen? Ekmek mi isti-yordum? Ölümü bekleyen ve bundan korkup sinmiş bir yaşlı adamın, bir deprem gecesi, sevinçten gözleri parlayarak,

"Yoksa dünya batıyor mu?" dediğini ansıyordum. Yalnız başına ölmek istemiyor, tümünden yitmemizi özlüyordu. Ölüm karşısındaki yalnızlıktan kurtulma tutkusu. Oysa yalnızlıkların en dayanılırıdır ölüm karşısındaki yalnızlık. Darağacı-

na giden birini görmüştüm, kendisine söylenen dinsel sözleri anlamıyor, dinlemiyordu, yalnız kalmak istediği belli idi ölümle. Ölümden önce acı verecek bir şey kalmayınca yaşam kurur, duyular bedeni bırakır, duygular algıyı boşaltır.

48

Ben'in benden olmadığını kaç kez düşünmüşümdür. Söz-cüklerse usumu zehirleyen arılardı. Onları yeniden yarat-makta kurtuluşumu aradığımı unutmam. Kurtuluş, yaratma'dan başka bir şey değildi. Gizil güç! İnsanı doğuran sensin.

Altın külçe düşü, yıllar sonra yepyeni bir biçimde, ama bu kez usumda beni yakaladı. Yaşlanmışım, ne geçmişe ilişkin bir anım, ne geleceğe dönük bir tasarım kalmıştı beni oyalayacak, bana güç katan. Az ve güç uyuyordum, çünkü uykuya geçmişle ve gelecekle girilir. Gözlerimi kapayınca, sadece kadın vücudunu düşünebiliyordum. Ne inanılmaz bir varlıktı o! Çeşitli işlevler yüklenen organları ile sadece cinselliği yaratıyordu ve bu yüzden sürekli şaşırtıcı idi. Yeni erinlemiş bir delikanlıydım sanki; çıplak kadın, göz kapakları-

mın içini dolduruyordu. Hattâ gözlerimi açtığımda da bu imge bir süre daha canlılığını koruyordu. Saçlar, yüz, boyun, omuzlar, göğüsler, karın, kollar, bacaklar... ama bütün bunlardan, düşle gerçek arası bir şey daha varlaşıyordu. Belki kadının da bilmediği bir şeydi bu. Öyle ki, siz bu şeyi se-

çince, insan yitip gidiyordu. Hattâ cinsel organ bile sadece öğelerinden biri idi bu cinsellik imgesinin.

Sonra Kadın'a gidiyordum, taşkınlık içinde. İmgeyi bulmak için. Bakışımıdan korkuyordu. "Ne istiyorsun? Sen-de bir gariplik var" diyordu. Konuşma, imgelemimi dağıtı-

yordu sanki. "Sus!" diyordum, "soyun!" Ağlayarak soyunu-yordu. Saçlar, yüz, boyun, omuzlar, göğüsler, karın, kollar, bacaklar... Başlangıçta o imge bir görünüyor, bir yitiyordu.

Gözlerimi kapıyordum. Fakat asıl istediğim görmektir, kar-

şımda, dışımda görmek. Bundan haberi yoktu onun. Demek taşıdığı öteki şeyi bilmiyordu. Bilmiyor muydu? Onda olmayan bir şeyi, ötekini ben mi yaratıyordum yoksa? Sevişmenin sonuna doğru, insan-kadın yitiyordu tümünden. Tapınmağa başlıyordum. Büyük bir coşku idi bu. Yatağında gözlerimi kapayınca imgelemimde beliren, işte, dışımda idi. Bir kadında iki varlık. Böylece bengi olanı bulduğumu anlıyor-49

dum. Tıpkı altın külçe düşündeki gibi. Oysa bir düş değildi o. Uyanıkken görmüştüm onu. Söylenceyi atlayarak söylene geçmişim o gün. Bireyken halk olmuşum. Zamansızlıktı gör-düğüm, "şimdi"yi yaşadığım için. Yaşam sınırsızdır.

Sonra... sonra akarsuyu gördüm. Ama su ile akarsu bir değildi. Belki de suyun anlamı idi akarsu, su değildi.

Akıp gidenin akarsu değil, su olduğunu anlayınca gerçeğe dokunur gibi oldum. Bir akarsuya iki kez girilemeyeceğine ilişkin olan söz yanlıştı. Biz su'ya iki kez giremiyor, ama onun gerçeği olan akarsu'da istediğimizce yıkanabiliyorduk.

Bengi olanda. Akarsu, dokunamayacağımız, değiştiremeye-ceğimiz, dahası göremeyeceğimiz bir varlıktı. Suyun ruhu idi ve uyanırken görülen bir düş gibi, öteki benliğimizle ilişki kuruyordu. Yansımıyordu, çünkü değişmeyen yansıyamaz.

Yaratılır ancak. Bütün yaşamımın "yaratma"dan başka bir şey olmadığını anlıyordum. Sevi, akarsu idi ve ölümsüzdü.

Böylece bütün şeyleri bir bir yaratmağa koyuldum. Ar-tık hiç düş görmüyor, sadece düşler içinde yaşıyordum. Şeylere her dönüş girişimi acı veriyordu bana. Taşlara, bitkilere, hayvanlara yenilmek istediğim çok oldu. Yazık ki, yaratılmış

değildim. Yetinemezdim. Altın külçe yitip giderken, usumu da kapmıştı. Simyacılardan hangi usla çalıştıklarını artık çok iyi anlıyordum. Ne olmayacak taşlar, ne bulunmaz bitkiler, ne inanılmaz hayvanlar yarattım. Kimse bilmez. Bilmenin bilinmesi olanaksızdır. Zamanın olduğu gibi, uzamın da di-lini yok ettim. Eski paralar gibi değiş-tokuştan kaldırdım onları. Hem geçmişte, hem gelecekte yaşıyordum. Ruhun abe-cesini öğrendim. Hiç bir yenilik kalmamıştı, yaratılacak olandan başka. Nerede ne olduğunu biliyordum. Çok basitti.

Eksik bırakacağım şiirimi! Onu sen tamamla!

50

ÇİFTLİKTEKİ GECE

YUKARDA

Uzak bir göğün altındaydı deniz,

Suskunluğun adak testisi,

Kocaman deniz suların altında.

Dipte, maviliklerin oynadığı,

Küçük bir balığın kanadı gibi yalnız, Umutsuzluğun bir anlamı kalmadığı,

Kumlara gömülmüş, ya da kayaya takılmış

Çapanın, gemisini bekleyen çapanın

Altında, toprak başlar ya, sonra da

Maden. Az önce çökmüş madenin altında, Lâmba söndükten sonra yıkılmış tavanın Ve duvarı tutan kalasın altında

Tek başınaydı yaralı işçi, karanlık

Yok etmiş gözlerini ama

Kendindeydi daha, ufak bir güneş,

Dünyanın en ufak güneşi,

Çocukluk gibi, düşüncesiz kuşlar gibi, Duydu demir aldığını geminin

Gürültülerle.

Ve yukarda,

Uzak bir göğün altındaydı deniz,

Bulutlar, martılar ve deniz.

53

BALIKLARIN GÜNEŞİ

Balıkların güneşi yapın beni

Yosunlar arasında parlayayım
Batık bir eski para gibi.
Bulutların ikindi çanı yapın beni
Rüzgârla yedi kez soluklanayım
Asma yaprağının değdiği.
Ağaçların belleği yapın beni
Kuşlarla her gün tükeneyim
Çiğ tanesinden dara gibi.
Gökyüzünün bağcısı yapın beni
Şarabın bayrağını taşıyayım
Yıldızların delik deşik ettiği.
Taş gibi maviye boyayın beni
Zakkumların dibine atın beni
Irmağın güncesine alın beni.

54

GÖL KIYISINDA

Gün doğuyordu erken erken,
Uyuya kalmış üç martı var gölde,
Dikaçı bir üçgen yapmışlar,
Üç beyaz nokta, kımltısız.
Bir karabatak ha bire dalıyor,
Sular aydınlandı ya, balıklar uyanır, Bir bir yukarı çıkarlar, yüzeye.
Dört serçe havalandı yerden,
Görmemişim, bodur çama kondular.
Ortalık öyle sessiz ki, bir karga
Bağırdı, sıkılmış olacak.

55

ORTA YAŞLI KADIN

Daha çocukluđu bitmeden
Elli yaşına basıverdi bir gün,
Orta yaş dedi, aldırmadı önce,
Ama ne salıncak var sallanacak,
Ne ip, ne kaydırak, aklını başına topladı, Tombullaştı, evi, kocası, kızı,
Pahalılık, kesilme, unutmalar... derken, Başladı sallanan bir ağaç gibi düşünmeğe.

56

PARİS'TE ESKİ BİR EVDE

Gün kavuşurken başlardı acemiliğim,
Baudelaire'in şiiri olmasın bu derdim, Hadi çık ortaya, konuş Derd'im,
Nasıl olsa giriyoruz geceye.
Dünyada ne güzel düşünler yitti,
Uzak yıldızların ölümü gibi,
Sen, kenti de gökyüzü say ki,
Ko, dönüp dursun habersizce.

Akşam, yaşlı kadınları çağırırdı sokak, Meyhanelere giderlerdi süslü, sarsak, Dönerler, ölmüş
kocaların merdivenlerine tutunarak Oğullar, kızlar, torunlarsa kim bilir nerde!

Nerde Saint Just, Danton, Robespierre, Çocuklarımız gibi bırakıp bizi gittiler, Geceler boyu bunca yıldız düşer,

Nasıl uyansın düşten bu mahalle!

Paris'te eski bir evde oturdum,

Bilmem mi, yalnızken bir tuhaf olurum, Çileği kokulu İstanbul'da doğmuşum,
Sardalyanın pulları yapışmış elime.

57

NERDEN NEREYE

Akşam ruhlarımız uçup gitmek ister de, Bekçilerimiz kuşlar, göğün kiliminde, Belli,
kanatlarımızı karıştırmayalım diye, Uykularında göz kulak olurlar bize.

Ama kestanelikte çoktan yel değişti.

Nerden nereye! Yaşlanıvermişim,

Kalkmışken o odadan bu odaya geldim,

Ben duvara bakmayı bilmez miyim,

Geceyi döker döker toplayabilirim,

Ama kestanelikte çoktan yel değişti.

Su, yalnız seni tanıdım, bir seni,

Akıp giden su, tanrının da bilmediği, Yıldızların düşlere girmeleri gibi,

Görmüşümdür eski değirmenleri

Ama kestanelikte çoktan yel değişti.

58

OĞLUM İDRİS'E UZAKTAN ŞİİR

Elmalar vardır öpmek için,

Yerleri hiç değişmeyen yıldızlar,

Kokular bilirim, yeni doğmuş ten,

Ve sesin ki denizin koylara girişi.

Ama yelken birden açılır gümbürtüyle, Tekne ve bulut bir artık, kıyı sarnıç boş.

Olur da bir gün yağmur yağar mısın,

Rüzgârın dolar mı bir gün ben?

Geceyi bekletmekten caydım,

Damıtık suyla yıkadım uykuyu,

Kar gibi oldu seni düşlemekten

Sabahı karıştırıyorum.

Ölüm bendeysel yaşıyorum,

Senin otun öylesi taze,

Senin atın öylesi huysuz,

Senin ayakların öylesi tanrı.

Doğduğunda gülümsemiştin,

O gün bugün gökyüzüyümdür,

Yıldız konacak şaşırın dal,

Aya bakarken susan bahçe.

Bak ne yaptım, bir cıgara yaktım,

Bu şiiri yazdım koca elinle,

Ellerin bana öyle gereklidir,

Bilinmedik sokaklara çıkardım.

GELİNLİK KIZIN ÖLÜMÜ

Salâ verilirken kalktık kahveden,
 Cumaydı, yılın en beklemiş günü,
 Yemeni gibi üstünde tabutun,
 Gölge veren ağaçsız bir gökyüzü.
 Kızın babası yanımızda, boyu uzun,
 Zayıf, ağzında mırıltılar.
 On köylü, iki subay, bir tezkereci er, Sıralandık ahşap mescidin avlusunda,
 Namaz kılmadı adam, ağlamıyordu da,
 Alnı bir uzun sabrın kabaran gelgiti, Sürgün duvarı bekleyişin,
 Dünyaya çok yakın bir gece gibi.
 Aldık cenazeyi sarsmadan, iğreti
 Ve hafif, gözlerimiz yerde,
 Kayıp bir tayın izini süreriz sanki.
 Kapılarda başları çatkılı kadınlar
 Sallanıyorlardı sisli giysilerinde
 Yüklüğe saklanmış çevreler gibi soluk, Bölünmüş gibi yılın en katı ekmeği
 İmece sofrasında hıçkırığın,
 Kim bilir kaç ölümden kalma saçı gibi.
 Susmuştu çekirgelerin kabuğu,
 Toprak kumruları güneşin,
 Ve köpeklerin yediği kemiksiz sabah,
 Susmuştu göğün sarnıcı, boş.

60

Cemaat yürüyordu kaplumbağa gibi,
 Mezarlığa doğru yüzyıldan,
 Sarısabırların yanından, acelesiz.
 Ayırık otu yolmaya gidiyor sanırsın,
 Davul vurmaya, ay tutulmuş,
 Tarladaki yarılmış toprağı görmeye,
 Susuzluğun kirli rengini, ayıbını,
 Dağa taşa vurmuş açlığı.
 Dayanan dayanır, yağsız bulgular ve ahlat, Gençleri alır ölüm ilk ağızda,
 Sabah yıldızının uğrağı.
 Böğürtlensiz mezarlığa vardığımızda,
 Bir melek lâle sümbül dikiyordu,
 Lâlelerden birini aldı adam,
 Girdi kızının mezarına,
 Sarıldı, öptü, bıraktı lâleyi sonra,
 Kefenin üstüne, uykusuz.
 Yedi çocuğu gömülüymüş, söylediler,
 Bizi aç bırakan bu toprak
 Açlıktan ölenlerle beslenir, dediler.
 Dönüşün bir kişi omuzladı tabutu,

Toz toprak içinde vardık kahveye,
Yaşlı adam doğru çeşmeye gitti,
Elini yüzünü yıkadı konuşarak
Kendi kendine, duasz, bir tanrı gibi.

61

DUVARCININ OĞLU

Çiçeksiz bir zakkumun yanındaydı
Bahçe kapısı akşam saatinin,
İttim bir kanadını, fırlayan kırlangıç, Cırcır böceğinin havuza düşen sesi.
Temmuzun susturulmuş sevincinde
Kıpkırmızıydı sıcak bahçe,
Konuşmak isteyen sardunyanın kokusu
Yıprattı alnımı çıplak su gibi.

Dipleri göl olmuş portakalları geçtim, Vardım sundurması karaçam tahtasından, Komşumun taş
duvara dayalı kira evine, Kuyunun yanında pembe kına çiçeği,

Dalina takılmış bir parça öğle.
Toplayacak baklamız yoktu o saatte.
Mutfak kapısının önünde, tozlu
Papuçlarımı çıkardım, ferah,
Hortumun hâlâ suladığı basamak
Serinletti çıplak ayaklarımı,
Mutfağa girdim ışığında bakırların,
Bir tanrı harlanan ocağı üflüyordu
Sonra oda, odada kutsal yer sofrası,
Akşamın konuk güneşinde çöktüm
Sarnıç serinliğindeki kuşlu mindere.
Ve önümde denizin kabaran eteği gibi
Ay çiçeğinden basma örtü.

Koca siniyi doldurmuş gizemli ekmek,
Orta yerde kapağı kapalı kuşhane,
Payam, Tavas leblebisi, taze sarmısak, 62
Ve bilgeliğin yüce tuğrası kaşıklar.

Çepeçevre sardık sofrayı,
Ben, duvarcı Avni, eşi, iki çocuğu,
Küçüğü kız, büyüğü haylaz oğlan.
Buldan örtüleri, dipte pirinç karyola.
Keşkek yedik, rakı içtik komşumla,
Sakız gibi olur keşkek buğdayı.
Adam o gün ördüğü duvarı anlattı,
Susmuş bütün işçi öğle vakti sıcaktan, Bense kitaplarda yazılanları,
Atlasları, Amerika'yı bulanları.
Çocuk köyden mi bıkmıştı ne,
Yoksa bir esin mi doğdu içine,
"Duvarcı olmam" dedi birden.
Annesi dizinde pırpırlarken kızını,

O soyundu, kocaman karyolaya girdi,

Pirinçle karıştı gözünün rengi,

Bizi dinleyerek daldı düşlere.

Uyumuş, neden sonra babası söyledi.

Duvarlarla atlaslar içiçe girmişti.

Geceyi yöneten yasaları nerden bilelim, Meğer mutfak kapısından gelmiş de haberim yok, Ben lâmbaya çarpan böceğin çılgılığını duydum.

Dışarda, soyağacı bilinmeyen ay çıkmıştı, Damlara vuruyordu mırıltısı hafiften.

Sundurmanın altında bir ateşböceği,

Keşkeğin buğdayına karışmış bir gece, Bulutların geçişi ve ağlayan çocuk.

63

ÇİFTLİKTEKİ GECE

Ot almaya gittikti Kalver çiftliğine, On araba, ne güzeldi kıyının elma rengi, İkinciye doğru kızardıkça kızarmış.

Yoksul köylerin sessizliği de katıldı Akşamın dar yolunda bize.

Susup kalmıştık tüylü harupların

Ve kederin çiti boyunca garip.

Derken türkü çağırmaya başladı asker.

Uyanan güzel bir deniz rüzgârı gibi,

Yarım bir sevinç gibi gökyüzünden inen.

Şaşkın bir kuş gibi ardımız sıra koşar.

Gecenin sarnıcına düştü boş bir yıldız, Çam kozalağı gibi gümbürtüyle,

Atlarımızın kusursuz sessizliğinde,

Yaşlı zeytinlerin altından girdik

Ölmüş ot kokulu çiftliğe, sıcak;

Sonra çözdük hayvanları, bıraktık

Uçsuz bucaksız otlığa karanlıkta.

Arabada, samanların üstünde yattım.

Ya atlar çekip giderse, unutmam,

Uykumda onlarla otladım.

Gözüm ve dudağım şişmişti sabahleyin, Ağulu otlak sineği ısırılmış.

Ağzımda çıtır çıtır saman.

Baktım, kırk adım ötemizde atlar,

Ala ala kırk adım yol almışlar,

Uzun gecenin uykusuz otunda.

64

ÖLÜMSÜZLÜK ARDINDA

GILGAMIŞ

ÖLÜMSÜZLÜK ARDINDA GILGAMIŞ

ÜSTÜNE BİR KAÇ SÖZ

"Ölümsüzlük Ardında Gilgamiş" adlı şiirim, yıllar önce Gilgamiş destanını ilk okuyuşumda doğmuştu içime.

Destanın güzelliği değildi bunun nedeni, öyle olsaydı sadece sevmekle yetinirdim onu. Bence bir destan, içerdiği, çözümlenemeyen durumlar, yorumlara yol açıcı karşıtlıklar, konusundan ve zamanından soyutlanabilecek nitelikteki tartışmalı sorunlar ile etkileyebilir bir ozanı.

Destanda beni ilk durduran, Gılgamış'ın, onca eziyete katlandıktan sonra ele geçirdiği gençlik otunu yılanın kapıp kaçması üzerine, ağlamağa başlaması ve o bitkiyi Uruk'un yaşlıları için düşündüğünü söylemesi oldu. Amacı kendi ölümsüzlüğü değil miydi? Gerçekte, Gılgamış'ın, ölümsüzlüğü ele geçirebileceğine inandığı kolay savunulamaz; yolculuğa çıkmadan önce ve döndükten sonra söylediği kimi sözler bunu tanıtırlar niteliktedir.

Destanı sonraki okuyuşlarımda, daha başka sorular da çıktı ortaya. Zorba kiralın karşısına yabancı Enkidu'nun çıkarılması ile, büyük dövüşte yenginin gene Gılgamış'a bırakılması, onda, kendi gücüne olan güvenden ötürü, ölümsüzlüğe erme tutkusunun pekişmesini sağlamak için idiyse, ikisi arasında kurulan dostluğa ne gerek vardı, diye düşünülebilir; ancak ilkölüm korkusuna, dostu Enkidu'nun ölümü üzerine kapıldığı gözönüne alınırsa, Gılgamış'ın 67

bundan önce, ölümü kendine hiç yakıştırmadığı düşünülebilir. Enkidu, yazgının simgesi mi olmuştu onun için?

Sedir ormanı bekçisi Humbaba'nın öldürülmesinde iki arkadaşın işbirliği etmelerine gelince, burada Uruk'un ağaç gereksemesini bir yana bırakıp, konuyu, ölümsüzlük tutkusunun gelişmesi yönünden sürdürürsek, görülür ki, bu tutku, bir dostun yitirilmesinden kaynaklanmaktadır; oysa tam tersinin ortaya çıkması, demek ölümlülüğün benimsen-mesi gerekirdi bu yüzden.

Çelişkiler zincirinin böylece sıralanışı, başka bir deyişle, dostluk - yengi - yenilgi süreci ile, yabancı - uygar, ölümlü - ölümsüz karşıtlığı arasındaki koşutluk, bende esinleyici bir etki yarattı.

Ayrıca, Gılgamış'ın güneş bahçelerinde Utnapiştim'i (bizde Nuh, ama o ölümsüzlüğe ermiş değildir) araması ile, Odysseus'un Teiresias'ı bulmak için dünyanın sınırlarına, Menelaos'un Radamantos'a katılmak için dünyanın ucundaki cennet çayırına gitmesi arasındaki ve gene Gılgamış'ın elde etmek istediği "bilgi" ile Faust'un ardına düştüğü "bilgi" arasındaki benzerlik, konuyu daha başka kaynaklarla da değerlendirebileceğim umudunu uyandırdı bende. Odysseia'dan, az da olsa Tanrısal Komedyadan, ama özellikle Faust'tan yararlandım.

Destanı yazmayı hiç düşünmedim, destan üzerine şiir yazmayı kurdum.

68

ÖLÜMSÜZLÜK ARDINDA GILGAMIŞ GÜNEŞE YAKARI

Erken saatların bahçede gezinen güneşi Susmuş ruhun gömüsü, tek kavuştağı ağıtın, Ağaçsız deniz üstündeki yol gösterici, sen, Yön belirten ışık, geleceği söyleyen çanak, Anlat bana Gılgamış'ın başından geçenleri.

69

O ki, uykusuz bal dolu akik bir sağrak, Lâcivert taşından bir kap, evcil yağ dolu, Saçı sunmuştu sana, ilk ağlayışında,

O ki, üçte bir insan, üçte iki tanrı, Renkli sedire uzandı artık, yatacak.

70

Yüce kiral Gılgamış, Uruk'un baş duvarcısı, Bilge tanrıça Ninsun'un oğlu, hangi esinle Aradı ölümsüzlüğü ağzında ırmakların, Sen, dağı ovaya yıkan, geçmişteki gelecek, Anlat bana onun ikinci kez ağlayışını.

71

Yiğitler de, erenler de Ay'a benzerler, Gittikçe büyür, ıdır, solup gider sonra, Sürülerle yıldız geçer omuz başından, Her şeyi bilendi o, gizleri görürdü,

Yüreğin sesi tohumuz yağmura döner.

72

Ekip biçme, sıcak soğuk bitmez durdukça dünya, Gece, başını kanadının altına koydu mu, Susar

otların altındaki gizemli çıtırtı, Sağanağa tutulan güçlü dağ arpası titrer, Ölümlü Gılgamış'ın dönüşünü anlat bana.

73

*Ve tufan sonrası neden başladı tüm canlılar,
Acı veren yasalar yeniden, onurlu direnç,
Neden başladı insanın taşıl kemikten sabrı,
Kire bulanmış eski ruhlar verildi yeniden,
Oysa kül olan erdemın ödülü kalmalıydı.*

74

UYGAR İLE YABANIL

Bir kıral gökteki yıldız kadar güçlü olursa, Ne sulanmış bahçe görür kent, ne de tezgâh Sert ketenlerde kuş sürüleri havalandırır Kuzeydeki sedir ormanına, uyanan

Kırlangıç mevsimin en güzel rüzgârını uçmaz.

Ve evlere kapanmış korku yakarırdı:

Tanrım, kıral dediğin halkın çobanı olmalı.

75

Homurdanan arslan ufaldıkça ufalır,

Şöyle tuttu mu kuyruğundan çöl faresi dersin, Silkeler ölümünü, yeledi baş tuzbuz,
Kente dönerken avaz avaz yükselir gök, saklan, Karılarını kapar soyluların bu kez,
Bırakmaz ilk geceyi ekin biçmiş sevgiliye, Eşit bir güç yarat, erinç bağışla bize.

76

Yaz aylarını gezdiren ışık duyulmaz kışın, Bir gözde yıldız vardır, ötekinde günah, Yarılmış incirdeki ısı erimez asmada, Sağ elin düzeni ayrı, sol elin ayrı,

İki kocaman ağaç bilmelisin: yakın - ırak, Doğa'nın yasası başkadır, kentin başka, Yükselen yakarılarla duvarı karıştırma.

77

Enkidu'yu doğurdu ormanda bildiri,

Elini suya soktu yalın ayak bir tanrıça, Buğday tanrıçası taradı saçlarını,

Tüylerle kapladı davar tanrısı, kıvır kıvır, Su başlarına saldı biri ceylanlarla,

Bilmez kenti, haberi yok ekili topraklardan, Çıplak, otobur, insanın suçsuzu, yaban.

78

Hem tanrı, hem insan olamaz kimse yüzakıyla, Sağaltıcı yosmayı saldı ormana kent,
Kimmiş yabanıl hayvanlarla gezen bu damsız er, Bakıştılar bir pınar başında iki gün, Kadın göğsünü açtı ve üzerine çağırdı, Ekti biçti adam altı gün yedi gece,

Ama ne ceylan kalmıştı ne geyik, döndüğünde.

79

Güçsüzdü artık av tuzaklarını bozan,

Yozmuştu, yüreğinde insana özgü duygular, Çoban çadırlarına çekti kadın onu,

"Ekmeği çiğne" dedi, "yaşamın kabuğudur bu, Şarap iç, şarap ülkenin soyağacıdır."

Ve giysisinden yırtıp tüylü kasları giydirdi,

"Gılgamış'la dövüşe git, donandır kenti."

80

Tapınaklı pazar yeri Uruk'a vardığında, Bir sokak ortasında durdu, silip vakti, Buldu Gılgamış dengini, gece halkındır artık, Ayağını uzatıp kiralı önledi,

Boğalarca bir dögüş önce, yıkılır kapılar, Korku gün doğarkene ve düzen solurdu, Ama kurdular

orman yolculuğuna giden dostluğu.

81

*Düş müydü gün doğmalarımız göze görünmeden,
Yüreğimiz bomboş göğü zaman mezarlığının,
İki mızrak saplanmış şarap tulumlarımızdan,
Kadına yakılar hazırlatan horlanmış kuşku,
Çiğ etleri gibi kervan sofralarının gizli,
Üzüntü kokar bekleyiş kumulunda yağmurlar,
Çorak gecenin damında korku yıldönümleri.*

82

ORMAN İLE DÜZEN

Düş gönderen dağ, yüreğin tutkular kazancısı, Başı yukarda, açlıktan çılgına dönmüş arslan, Rüzgârı aramak yanlıştır, gökyüzünde cansız Kavuşulan ün dünyaya yansımaz, söz ve esin, İstekle yazgı dişi ayın yüzleri gibidir, Hem gökten ağırbaşlı çini yıldızları işte, Hem yeryüzünden bitimsiz simgeyi, fidan daha Yeşillenirken bilge bahçıvan anlar bu hangi Yemiştir, sen kendi içindeki cana benzersin.

83

Dağdaki düzeni değiştirmeğe kalktı kıral, Küçük bir delilik dünyası olan saçlı insan, Dedi, ormandaki kötülüğü yok edeceğiz, Sedir kesilen dumanlı ormanda Humbaba'yı, Kükreyince değişir yönler, soluğu tutuşur, Ormanın bekçisidir o, uyumayan Sığırtmaç, Ve düş gördü yaratık Gılgamış, yorumladı dostu: Alınyazın değildir düş görmeyen ölümsüzlük, Sana yalnız kırallık verdi atalar tanrısı.

84

Sonra Uruk'un törebilimcileri geldiler: Dersin ki, dağa tırmanmak, boylu sediri kesmek, Yazılı ad bırakmak isterim pişmiş tuğlaya, Yürekliliğin uzaklara götürüyor seni, Kalk, geniş ovalar dön, kulpsuz yıldızlara bak, Yıkık mevsimlerin yola çıkışlarını sına, Sabah üzümelerini nasıl yer dişsiz bir kurtçuk, Günün kızılığında yıka ölümlü göğsünü, Bilinen şeyler boş da, bilinmeyen mi gerekli?

85

Kıral ün ardında, gökkuşaklı kadın düzenci, Zaman sürerdi ama durmuştu zaman - olmayan, Sedir ağacı kesilecektir, Enkidu içti, Yerin eşiğinde acunun bekçisi Humbaba, Ceylanlar yitmişti, çekildi törebilimciler, Neye baksan uğursuzluk, çağırıyorsa orman, Göğün ışığı ağa takılan balık gibidir, Sonsuz bilgi seni nerede ele geçireyim, Yürür gibiydi Gılgamış tanrının yaşamında, 86

Uyuyamıyordum, istemiyordum ki hiç bir şey, Sığırlarımı sayıyordum, pencerelerimi Durup dururken, neyi bilmem gerekirdi ki hem, Soruyordum ölümlerin listesini hiç yoktan, Konuşun yanımda, duvarcılar çalışıyor mu, Bilmiyordum ki kemerlerimi, her şey eskiyor, Çekiç, bakır para, kandiller, papağan kafesi, Uyuyamıyordum, uyusam n'olacak, kim anlar, Anlamıyordum ki hiç bir şey düşündüğüm zaman.

87

Gece - kuş, gecenin dinginliğini bağışlasın, Eğreti ırmakta ayaklarımızı yuyalım, Deme ormanın kapısında elim gücüm yitti, İnılmaz bir kuyu açalım akşam olduğunda, Ölümü unut, izle beni, işte soylu sedir, Örtünme geceden akıp gelen uykuyu, bil ki, Ne yassı ölüm kayığı semtime uğrayacak, Ne üç katlı kefeni giyeceğim.. Ve Sığırtmaç, Göründü sedirden yapılı sağlam kapısında.

88

Başını salladı, dikti ölüm gözünü bekçi, Yedi büyüsünü takınmış, altısı var daha, Kıralsa yerleri

koklayan boğa, nabız bacak.

Baktığımda yüksek surların üstünden görürdüm Sular da cesetler, sonra atasal yazıtları Okurdum, beni taşıyan da öyle mi olacak, İnsanın en uzun boylusu göğre erişemez, En büyük olanı sarmalayamaz yeryüzünü, Çivilensin Humbaba'yla vuruşurken öldüğüm.

89

Düşünürdü yüreğinde uykuyu delen korku, Işık hızında su baskını, kara şimşek gibi, Ama yelleri göreve çağırıyor tanrı, yörük Poyrazı, kasırgayı, buzlu, kavuran rüzgârı, Dağ oğlu Enkidu'yu yüreklendirdi Gılgamış, Kırk beş okkalık balta, otuz okkalık kılıçlar, Ve sediri kesti. Bağırıyor Humbaba uzaktan: Korularına saldıran kim, sedire dokunan?

Sonra ezip geçti dipsiz batağın sazlarını.

90

Ve insan eylemleri dipsiz konuşma gibidir, Kemikten sözcükler bırakır tok göğün altında, Gılgamış çaldı boynuna baltayı Humbaba'nın, Çaldı Enkidu ikincisini, yıkıldı bekçi, Acunun bekçisi, tohumun bekçisi ve kargış, Yolu şaşırılmış kuyruklu yıldız gibi titreşir İki fersah uzaklığa kadar ve yüzünüzü Ateş kaplasın, içtiğiniz yerden içsin ölüm, Kesik baş portakal bahçesinde yıldız gibiydi.

91

*İşte bir sarıasma kuşu, ter içinde, uçtu
Poyraza doğru, ardından bir başka kuş, bağırarak,
Duymadı, sayamadık kaç çeşit kanat var, gaga,
Bakakaldık yalnız, yeter sanırdık rüzgârgülü,
Oysa yürüdükçe yönler çoğalır, yeni doğmuş
Çocuklar gibi uzar belli etmeden, bir ırmak
Nasıl biliyorsa yolunu — bilmiyor mu yoksa —
Vardığımız yer, şaşarsın, başladığımız yerdir,
Doyuramaz ormanlar, koyaklar bitimsiz gözü.*

92

ÖLÜM İLE ÖLÜMSÜZLÜK

İşte doğuş yetmedi bize, dostluk, kardeşlik de Yetmedi, sediri kestik, öldürdük bekçisini, Üne sana kavuştuk, yetmedi, senin yüzünden Belki, duygusuz kapı, sen, belki senin yüzünden Ey tuzakçı, başıma geleceği kestirseydim Adımı kazdırmazdım taşta, şimdi gel de dinle, Karanlıkta oturlan evi gördüm düşümde, Kuşlar gibi kanatlı herkes, ışığı bilen yok, Gördüm toz evinde yeryüzünün kırallarını, Hizmetçi tümü, et ve su taşıyıp duruyorlar, Çıkarmışlar taşlarını, artık giymemek üzere.

93

Kaç gün yattı ölmeden önce Enkidu, on gün mü, On iki gün mü, önemli değil, ağladı, düşler Gördü, arkadaşını çağırıyor yanına, tuhaf Şeyler söylendi, kırlardan kopmasına yol açan, Çiğnenmiş ekmek ve içilmiş şarap üzerine, Ya da ölümün gerçek olmadığı kurgu gibi, Çünkü inanamıyordu, kentse orali değildi, Belki de çoğalmayan denizdi yaşam,

Şurdan bir dere akmış, öte yanda bir sızıntı, Ne yağmur değiştirir onu, ne de buharlaşma, Kim sayabilmiştir ki denizin tanelerini.

94

Tan vaktinin ilk ışınlarıyla durdu soluğu Enkidu'nun, hıçkırıklı bir ses yükseldi bu kez, Şaşkına dönmüş Gılgamış'tan: Sedir ormanında Sevdiğin keçi yollan, yabanıl eşek, ceylan, Kırbalarımızla gittiğimiz sevgili Fırat, Ovanın da, otlakların da tüm yaratıkları, Ve içsin diye arpa suyu tutan saraylı, Sabah yıldızı, seni miskle yağlayan yosma, Şimdi ardından ağıt yakmaktalar, kutsamanın Parmağı bırak göstereceğini seni, yakarış ağarsın, Canı alıkoyan ağır uyku nasıl bastırıyor?

Ve böyle ağladı Gılgamış ilk kez, bilmezdi ki, Döndü durdu sarmalanmış ölünün çevresinde, Ülkede tüm bakırcıları, kuyumcuları,

Taşçıları çağırdı ve ısmarladı bir yonut, Göğüs katına lâcivert taşı, gövdeye altın Konacakmış bol, kim bilir, gören bulan oldu mu, Sert tahtadan bir masa yaptırdı sonra, bal dolu Akik bir sağrak, yağ dolu bir kap sundu tanrıya, Yürüyordu mevsim, yerle gök arasında, uçsuz Bucaksız, yürüyordu hep o deniz, martılarla, En güzel giysisi buğdayın, dipten, yürüyordu.

Nasıl durup dinlenebilirim, diyordu, nasıl Uyuyabilirim, korku kapladı yüreğimi, Demek ben de böyle olacağım, kardeşim gibi, Tıpkı böyle, ağır uykuda hep, kurtaramazlar Beni de, yazık yazık, koca duvarı yapayım, Sediri keseyim, Humbaba'yı öldüreyim de, Eli kolu bağlı kalsın yaşlı kent öldüğümde, Ben ölmem, ölemem, gider bulurum tanrıların Tufandan sonra ölümsüz kıldıkları adamı, Uzaktaki Utnapiştim'i, ziftli gemi yapan, Gizi nedir ölümsüzlüğün, yolu yordamı ne?

Tavlasına dönük at gibi sevinçli, ivecen, Güneşin doğuşu yönünde, kılıcı, baltası, Keskin ışıma taneleniyor, kıvılcımlanıyordu, Sürekli bir yankılanma, billurun yansıması, Dikenlerin, kenger otlarının bittiği yerde, Demir filizi, inciler, yeraltı ve göküstü, Kirpikleri titreştiren kuşlar, fil gömütlüğü, Çok şeyler duymuştu doğan ve batan güneş için, Donmaya dayanıklı yıldızların gecesinde, Canlılar ve diriler üstüne bilgiyle dolu Düş gördü, ama üçte iki düş, üçte bir görü.

Maşu dağının kapıcısı İnsan-Akrep sordu, Yanakların niçin çökük ve yüzün niçin solmuş, Bütün kapılarda bu soru ve hep aynı yanıt, Arkadaşım ölünce korku aldı yüreğimi.

Oysa büyüktü ölümden yüreğindeki korku.

Senin tasarladığımı yapmadı kadından doğma Hiç kimse, hiç bir ölümlü girmemiştir dağa, On iki fersah karanlık, ışığın damlası yok.

Biliyordum bunları, iç çekip ağlayacağım, Ölümsüzlüğün gizini öğrenmek için, bırak, Girmem gerekiyor, dağın kapısını aç bana.

Kim için bu karanlık yol, peki, kim geçer burdan, Ey yakarışların yıldızı, önümü aydınlat, Yerle gök arasında saltanat süren ruh varsa, Ben de dünyanın sınırlarına dek varmalıyım.

Bir fersah yol alınca çevreyi sardı karanlık, Işık yoktu, göremiyordu önünü ardını.

İki fersah yol alınca karanlık yoğunlaştı, Işık yoktu, önünü ardını göremiyordu, Haykırdı acı acı sekiz fersahın sonunda, Onuncu, on birinci, sayamıyordu ki artık, Ve birden güneşin ışınları sel gibi aktı.

Unutmayacağım öğünleri, hiç değer miydi, İnsanın imgelemi umutlara kapılırsa,

Özgür olan güç, doğanın damarlarından geçer, Yakın ve uzak birleşir, ölüm ve ölümsüzlük, Us'la usdışı birdir, öngörü ve çılgınlık bir, Beni götürecekt kayığı parçaladım, neden, Taştan şeyler, Urnu yılanları sarılı dümen, Bütün donanım yok oldu, yüz yirmi direk yonttum Yeniden ve boyalı halkalar geçirip dedim, Haydi kayıkçı, davran, yolumuz açıldı artık Güneşin bahçelerine, direk de, yelken de ben.

Oturmuş bir ağacın altına düşünüyordu, Canı sıkındı sanki ölümsüz Utnapiştim'in, Belki de düşünecek bir şey kalmamıştı, ondan, Şaştı beni görünce, ne, ölümsüzlük mü, niçin?

Taşları kazıyıp altında yazılar arama, Süreklilik yoktur, bir söz yok sonsuza geçerli, Irmakların

taşma zamanı sınırlı değil mi, Ne giz var, ne yokluk, bir bağıntı yalnız,değişen, Dam üstü gibi dümdüz olur yüzeyi yaşamın, Suyun altında, istersen, dikenli bir bitki var, Koparabilirsen geri verir yiten gençliği.

102

Hep bizden, tanrılardan bilinir başa ne gelse, Ölümsüzlüğü araması da mı bizden peki, Akıntıyla derin sulara ulaştı şimdi de, Dibe daldı, ayağına ağır taşlar bağlayıp, Kopardı dikenli bitkiyi, kana boyandı su, Buz gibi kuyuda yıkandı ve dinlendi sonra, Biz göndermedik yılanı çiçeğin kokusuna, Kaptığı gibi kaçtı deri değiştirip hayvan, İkinci kez ağladı kiral, öğrenmişti artık, Kendim için istemedim, yemin ederim, dedi, Götürecektim otu Uruk'un yaşlılarına.

Bizi de şaşırttı bu söz, bunca eziyete katlan, Çölü, dağı aş, yaşlan, neymiş, yaşlılar içinmiş.

103

Kayıkcı, sağ ol, getirdin beni kentim Uruk'a, Dilerim kendi yerine esenlikle dönesin, Çekmediğim acı kalmadı, bilmez misin, Yürüyen yıldız gibi insan, gökyüzü bitmez ki, Ölümsüzlüğü aramışım, lâf, nasıl yaşardım Aramasam, o ölümsüz denen yaşıyor mu sanki, Ardışık günleri zaman sanmışım,

Gökgürültüsü şimşekten sonra gelmez ki, Odanın içiyle dışarısı bir.

Sen duvarıma bak, pişmiş tuğladan değil mi, Temelin bulunduğu seti incele biraz da, Üçte biri kent, üçte biri bahçe, üçte biri Tanrıça Iştar'ın kendisi sayılan alandır, Sonra da bağlar, tarlalar başlar, kırmızı kuşlar, Zakkumların içinde saçını tarayan sabah, Çiçeksiz arpanın hışırtısı gelir sürekli, Kış günlerine yol gösteren ay şurda dinlenir, Unutulmuş arabalar sel yaşmaklı çayırda, Ömrün en mavi göğünü aralık ayı boyar.

104

İÇİNDEKİLER

YAZ SONU ŞİİRLERİ

Yaz Sonu Şiirleri 9

Yaşlı Adam ve Köpek 17

Rüzgâr da Vardı 18

Sabaha Karşı 19

Bir Kaç Kuş 20

Görünü 21

Ot 22

Salyangoz 23

Ses 24

Davul 25

Yeğni Kuş 26

Akşam Olmuş Gibi 27

Kavruk İncir 28

ÖĞLE UYKUSUNDAN UYANIRKEN

Öğle uykusundan Uyanırken 29

107

ÇİFTLİKTEKİ GECE

Yukarda 53

Balıkların Güneşi 54

Göl Kıyısında 55

Orta Yaşlı Kadın 56

Paris'te Eski Bir Evde 57

Nerden Nereye 58

Oğlum İdris'e Uzaktan Şiir 59

Gelinlik Kızın Ölümü 60

Duvarcının Oğlu 62

Çiftlikteki Gece 64

ÖLÜMSÜZLÜK ARDINDA GILGAMIŞ

Ölümsüzlük Ardında Gılgamış

Üstüne Bir Kaç Söz 67

Ölümsüzlük Ardında Gılgamış 69

108

MELİH CEVDET ANDAY

ölümsüzlük ardında gilgamiş

şiir

"Nâzım Hikmet'den sonra çok büyük bir Türk şairi daha buldum. Bütün gece gözüme uyku girmedii."

— Pablo Neruda

Şiirleri, oyunları, romanları, denemeleriyle edebiyatımızda çok önemli bir yeri olan Melih Cevdet Anday'ın **Ölümsüzlük Ardında Gilgamiş** adlı yapıtı sanat çevrelerinde büyük yankılar uyandırdı. İş Bankası Büyük Ödülü'nü kazanan ve kısa sürede tükenen bu kitabın ikinci baskısını sunuyoruz.

"Toplumumuz bir Melih Cevdet Anday yetiştirmiş olmakla övünmelidir."

— Haldun Taner

"Bu yapıtta 'klasik' sanatçı tanımına en çok yakışan Anday'ın yeni şiirleri yine 'zaman üstü' bir kişinin izlenimleri, duyarlığı, düşünceleri ile bizi başbaşa bırakmaktadır."

— Oktay Akbal

Melih Cevdet Anday'ın (d.1915) şiir kitapları: **Garip** (Orhan Veli ve Oktay Rifat'la, 1941); **Rahatı Kaçan Ağaç** (1946, 1961); **Telgraphane** (1952, 1964); **Yan Yana** (1956); **Kolları Bağlı Odysseus** (1963); **Göçebe Denizin Üstünde** (1970); **Teknenin Ölümü** (1975; Yeditepe Şiir Ödülü); **Sözcükler** (Bütün şiirleri, 1978; Sedat Simavi Edebiyat Ödülü).

